

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертация:

" ХАРАКТЕРИЗИРАНЕ И МОДЕЛИРАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИТЕ РЕСУРСИ КАТО ФАКТОРИ ЗА УСПЕХ ПРИ ПОСТИГАНЕ НА ЛИЧНИ ЦЕЛИ "

Автор: ЛАВИ СИГМАН

докторант към Катедра „Психология“ във ВСУ „Черноризец Храбър“
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
Професионално направление: 3.2.Психология

Получени материали: дисертационен труд, автореферат

Научен ръководител:

Проф.. д-р Минко Хаджийски

1. Биографични данни за докторанта

Професионалният и творческият път на Лави Сигман показват устойчивост, целенасоченост и прецизност на научните интереси и стремеж към съвместяване на научното развитие в областта на психологията с професионална дейност в областта на педагогиката. Докторантът демонстрира интелектуален капацитет, заслужаващ позитивна оценка. Тези заключения са отразени и в неговото кариерно развитие.

Авторът е преподавател по педагогика, предприемачество и иновации в Академичен колеж „Гордън“ в Израел. Работи и като организационен консултант и съветник по иновации с професионален опит повече от 15 години. В обучението и трудовият му път са налице едновременно последователност, упоритост и стремеж към надграждане и развитие.

2. Актуалност на разглеждания в дисертацията научен проблем

Изследването е новаторско и креативно, с несъмнена практическа насоченост, позиционирано в полето на психологията на личността и диференциалната психология.

Несъмнено диспозиционните теории са едно от основните направления в съвременната психология на личността. Редица проучвания през последните десетилетия, включително и през периода на пандемията Covid-19, изследват типологията на чертите и посочват значението на качествата на индивида като основен фактор, който помага за справянето с предизвикателствата на живота. Различните автори на диспозиционни теории предлагат различни характеристики на хората, но не представят

цялостен модел, който да хармонизира типологията на чертите с нивото на интелигентност и ролята им на един от предикторите на психичното благополучие.

Настоящото изследване е актуално и буди интерес по отношение на вида и категоризацията на личностните характеристики и тяхната връзка с психичното благополучие. То представя подробен анализ на литературата, конструира и диференцира категориалните характеристики на модела. Последвано е от емпирично изследване, което го верифицира.

3. Данни за дисертацията и автореферата

От семантиката на ключовите понятия в заглавието е ясно, че докторантът е положил научно-изследователските си усилия в широкото дискусивно поле на съвременната психология, фокусирани в конкретиката на едни от най-актуалните теми, свързани с диференциалната психология и психологията на личността и здравето. **Целта** на настоящето изследване е да проучи таксономията на различните групи характеристики на личността, емпирично утвърждавайки предпоставките на тази нова таксономия по отношение на психичното и социално благополучие.

При реализацията на целта докторантът изхожда от позицията, че има набор от основни категории характеристики, които произтичат от различни теории и модели на личността, между които определени, йерархично разположени черти и интелигентност. Описанието на такъв приобщаващ, емпирично потвърден модел за категоризация, може да предложи определени научни основания за практически предсказуеми белези по отношение на удовлетвореността от живота. Такава класификация може да допринесе за таксономията и характерното разбиране, категоризиране и сглобяване, създавайки хармонична обща конструкция от универсални личности диспозиции.

За осъществяването на така формулираните цели авторът реализира следните задачи, осъществени в 5 етапа:

- Първата задача е да се проучи теоретичната база, която е в основата на описанието на авторския диспозиционен модел, който включва различни черти, характеристики на личността и интелигентността.

- Втората етапна задача е да се формулира хармоничен приобщаващ модел, който обхваща различната типология на характеристиките и тяхната таксономия.

- През третия етап основна задача е създаването на изследователски инструмент, който измерва тези характеристики и възможното им влияние върху благосъстоянието на личността.

- Задачите на четвъртия етап са свързани с реализация на емпирично изследване.

- Задачите на петия етап са да се обсъдят, анализират и обобщят резултатите от емпиричното изследване и да се опише таксономията на модела, както и неговата валидност по отношение на удовлетвореността от живота.

Дисертационният труд е в обем от 205 страници и съдържа увод, три глави, заключение, литература и приложения. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи. Основният текст съдържа адекватни таблици и фигури. Използваната литература от 561 литературни източника на английски език е обвързана с темата на дисертационния труд и съответства на разглежданата проблематика.

Съдържателен акцент в изследването е поставен върху теоретичната и емпиричната верификация на структурните компоненти на диспозиционната структура на личността. Много проучвания доказват важността на качествата на индивида като основен фактор, който му помага да се справи с предизвикателствата на живота. Включените в теоретичното описание автори се фокусират върху изучаването на характеристиките на индивидите, дефинирането, планирането и измерването на когнитивните и афективни модели, които характеризират индивидите, опитвайки се да категоризират и планират обичайните модели на поведение, емоции и мисли и тяхната връзка, възприемането на живота, здравето, функционалността и различните последици от тях.

Различните типове теории и модели на човешката личност приемат общи измерения на всеобхватна конструкция от психологически и поведенчески модели, която образува няколко психологически призма, свързани с определянето, планирането и измерването на стабилни личностни характеристики. Тези характеристики на личността са изследвани във връзка с нейното „влияние в ежедневието“.

Изследването на личностните черти е емпирично и теоретично свързано с влиянието върху функционалните аспекти от живота на индивида като физическо и психическо здраве, благосъстояние, професионален и финансов статус.

Теоретичният анализ доказва, че някои модели и теории имат корелации и дори служат като предиктор за функционалните възприятия, афективното състояние, психичното здраве, физическото здраве, работата, социално-икономическия статус и др.

Авторът на дисертацията изследва основните фактори, които определят четири категории характеристики на личността, обхващащи 19

съставляващи признака. Според изследователската теза тези категории и съставлящите ги признаци могат да се приемат като предпоставки за субективното благосъстояние, измерено като удовлетвореност по скалата на SWLS (Diener et al, 1985).

Субективното благосъстояние се операционализира като начин, по който индивидът емоционално и когнитивно възприема качеството и удовлетворението си от живота. Авторът изследва личната субективна гледна точка и индивидуалната оценка относно това как личността оценява живота си.

Субективното благосъстояние е представено като вид самооценка на афективното и когнитивното възприятие на човек по отношение на настроението, случайните емоции, моделите за справяне, целеполагането и умението на личността да ръководи живота си.

Измерването на благосъстоянието в скалите за удовлетвореност от живота е използвано за оценяване и утвърждаване на психологическите характеристики, атрибутите, структурирането на таксономията на чертите, както и корелацията между вътрешните черти, предсказващите фактори и психичните конструкции.

Във Втора глава е представен т.нар. „квадратичен модел“, според който личността може да бъде описана посредством 4 категории.

Първата категория, определена като **„Търсещи характеристики“** включва аналитични и търсещи способности, които позволяват на човек да изследва, забелязва, анализира, измисля алтернативи и разкрива значенията и възможните начини на действие, идентифицира възможностите, възприема и обосновава причината и следствието, шансовете, сценариите и моделите. Тази категория включва 5 елемента – характеристика на анализа, характеристика на откритостта, характеристика на гъвкавостта, на целта и на планирането.

Втората категория, наречена **„Характеристики на отношенията“** включва способности, черти, интелигентност, умения, поведенчески, емоционални и когнитивни модели, които са свързани с възможностите за намиране на начини за свързване, въздействие, грижа и внимание, отговорност към другите и т.н.

В тази категория се включват черти като съвестност, подкрепа, нежност, лидерство, връзка и т.н.

Третата категория, наречена **„Характеристики на емоционалното управление“** се отнася до черти като интелигентност, умения, способности, поведенчески, емоционални и когнитивни модели, които определят способността на човек да се справя с емоционалната криза, да

управлява крайните чувства, да води диалог със себе си, да е наясно, да познава себе си, да чувства спокойствие, самочувствие и емоционална стабилност.

Четвъртата категория, наречена „**Операционни характеристики**“ включва поведенчески, емоционални и когнитивни модели, които характеризират личността по отношение на нейната способност да си поставя ясни цели и задачи, да делегира правомощия, да взема решения и т.н. Тази категория включва характеристиките *финализиране, избор, самоконтрол, активност и др.*

В дисертацията е представен прецизен концептуален изследователски модел със следните акценти:

Квадриархичният модел е опит за създаване на теория, демонстрираща четири гъвкави, всеобхватни, психологически конструкта, отнасящи се към когнитивните, операционните, социалните и емоционалните аспекти от битието на личността.

Проучването демонстрира разнообразие от 19 различни характеристики, които са класифицирани в четири категории. Всички те могат се приемат за межкултурни познавателни модели на мислене, емоционално реагиране и поведение.

Теоретичните изводи са верифицирани чрез авторско емпирично изследване, базирано на допускането, че има значителна положителна връзка между четирите категории, включени в модела, съставени от 19 характеристики и между субективното психическо и социално благополучие. Предполага се, че интензивността на характеристиките определя интензивността на субективното благополучие.

Проведеното изследване е структурирано и анализирано коректно и задълбочено. Обхватът му съответства на изискванията за такъв тип научен труд.

Авторефератът синтезирано и точно отразява съдържанието на дисертационния труд. Количеството и качеството на научните публикации на докторанта съответстват на критериите.

4. Научни приноси

В теоретичен аспект могат да се открият следните научни приноси:

- Чрез използване на интегрален изследователски подход е проучена и систематизирана информацията за диспозиционните теории за личността. Направените констатации и аналитични наблюдения са

основа за формулиране на изводи и описание на авторски „квадратичен модел“ за структурата на психиката.

- Задълбочено и всеобхватно е анализирана четирикомпонентната структура и включените 19 психологически характеристики. Открито е влиянието им върху елементите на психичното благополучие.
- Проучени са предикторите, които комплексно влияят и определят удовлетвореността от живота.

В приложен аспект могат да се открият следните научни приноси::

- Установени са различията на изследваните лица по отношение на квадратичния модел и включените характеристики.
- Емпирично е доказано взаимовръзката между личностните характеристики и аспектите психичното благополучие.
- Предложен е иновативен модел и практически инструмент за измерване и оценка на характеристиките и удовлетвореността от живота.
- Моделът на изследването е описан комплексно. Предметът, обектът, целта и задачите са точно формулирани. Приложена е адекватно структурирана авторска методика за изследване на измерваните величини.
- Проверката на заложените хипотези е осъществена посредством подходящ инструментариум и статистическа обработка на данните. Извършеният качествен сравнителен анализ на резултатите е коректно осъществен.
- Формулираните изводи са релевантни на конкретното изследване, а обобщението има реалистична приложимост.

5. Бележки и препоръки

Представената разработка показва добрата теоретична и практическа подготовка на докторанта по изследваните проблеми, както и уменията му да обработва, интерпретира, анализира и обобщава резултати от проведено психологическо изследване. Разработката е балансирана и добре структурирана. Теоретичния обзор би следвало да бъде представен системно и върху по-широка аналитична база.

Направените изводи и категорични констатации по отношение както на психичното здраве, така и до психичните отклонения са твърде смели предвид обхвата на емпиричното изследване.

6. Заключение.

Практическата приложимост на дисертационния труд, целенасоченият теоретичен анализ и изследователските умения на Лави Сигман, ми дават основание да дам своя положителен вот и да предложа на Уважаемите членове на катедра „Психология“ да допусне дисертационния труд до защита.

30.03 2022 г.

гр. В.Търново

Подпис:.....

проф.д-р Велислава Чавдарова